

**Des. Eras. Roterodami Purgatio, aduersus Epistolam non
sobriam Martini Luteri. : Malo nodo malus quaaerendus est &
cuneus.**

<https://hdl.handle.net/1874/431270>

DES. ERAS.
ROTERODAMI PVR.

gatio, aduersus Epistolam
non sobriam Martini
Luteri.

Malo nodo malus quærendus
est & cuneus.

Væneunt Antuerpiæ in ædi-
bus Delphorum, Per Io-
annem Steelfium.

An. M. D. XXXIII.

DES ERAS

KOIERODAMI PVES

gato, aduclis p'nto

nono p'nto p'nto

luna

Mio p'nto p'nto p'nto

et a cura

Venerat Augustus in adu

luna p'nto p'nto

anona p'nto

An. M. D. C. C. III.

DES ERASMVS ROT
ADVERSVS CALVMNIO

ssimam Epistolam Martini
Luteri.

N RECANDVIT I N
me præter expectationē Mar
tini Luteri *θυμὸς ἀγνῶσθαι*.

Emisit enim epistolam quæ
tota spirat parricidiale quod
dam odium, quum ego post
eum conflictū, qui mihi fuit
pro Diatriba aduersus illius

Seruum Arbitrium, nusquā in scriptis meis odio
sius vel ipsum vel doctrinam eius atigerim, ni
mirum semper hoc agens ac sperans fore, quod
sperant ni fallor omnes Christiana mente præ
diti, vt summus ille rerū humanarū moderator,
hos ecclesiæ tumultus aliquando verteret in bo
num exitum. Tantum autē abest vt ipsum cala
mo laceffiuerim, vt quorundam priuatis episto
lis admonear, aliorū libellis æditis exprobretur
mihi, quod Luteranis in quibusdam patrociner,
atq; excusem. Famosos dialogos, picturam septi
cipitem, similiaq; irritamenta semper improba
ui, quin & Ioannē Cochleum à tam acri conten
tione reuocare conatus sum. Videtur res esse le
uis momenti, quæ isti camino tantū adiecit olei,
aut vt melius dicam, quæ admoto sulphure scin
tillas cinere opertas excitauit. Georgius quidam
VVincelius oli insigniter addictus Lutero, post
nescio quibus de causis ab eo desciiuit. Is semel
atque iterum ad me scripsit, non dissimulans se
male cogitare de Lutero. Cuius tamen literis nō
 respondi, partim quia non vacabat, partim quia

A 2 scribebat

D. ERAS. ROT. PURGATIO

scribebat è locis procul semotis & obscuris, cū hoc quod ipse mihi sic erat ignotus vt nemo magis. Quod si fuisset scribendi oportunitas, admonuissem hominem, vt aut ne lacefferet Luterum aut certe stomacho ne indulgeret, quem satis exulceratū ipsius literæ præ se ferebant. Hic VVincelius vt apparet, nunc nescio quid libellorum euulgauit, aduersus quædam Luteri placita. De quibus quoniam non vidi, non est quod pronunciem. Accessit quidam Nicolaus Amsdorffius, qui plaustrum suapte sponte pronum commode perculit, admonens vt contempto VVincelio, Erasmus impeteretur, ac suis tandem depingeretur coloribus, qui sunt, vt ait, inscitia & malitia. Summā enim meæ doctrinæ hanc esse, vt ar verbis illius: Doctrina Luteri hæresis est, quia damnata à Cæsare & Papa, sua verò est orthodoxa, quia episcopi & cardinales, principes & reges mittunt & donant ei aurea pocula &c. Si aliud est in suis libris, moriar. Atque hoc hominis de me iudicium Martinus non solum approbat, verum etiam miratur, quum sit & absurdū, & manifestæ vanitatis. Neq; enim consistit, eidem homini tribuere inscitiam & malitiam. Siquidem vbi peccatur per ignorantiam, error est non malitia. Dein nusquam in scriptis meis appello Luteri doctrinam hæresim. Quod si facerem, haud quaquam primus aut solus facerem. Nec vsquā vtor hac ratiocinandi forma, mea doctrina sana est, quia principes mittunt munera. Sed hoc argumento consolor amicos, qui dolent me vndiq; linguis ac libellis furiosis lancinari. Horū odij oppono bonorū fauorem, inter quos multi sunt & dignitate præcellentes, & pietate venerandi, & eruditione celebres. Horū iudicium interdū allego

ADVERSVS EPIST. LVTERI.

allego, & aduersus eos, qui me clamant priuata audacia admouisse manus nouo testamento. Hic nihil est quod ad Luteri doctrinā pertinet, neq; quisquā principū misit mihi aurea pocula, quidā me honorarūt muneribus, sed vltro nec ambientem nec expectantē. Quid accipiat Luterus, mea nihil refert. Quum igitur nusquam sit in scriptis meis quod hic asseuerat, tamen seipsum deuouet si quicquā aliud reperiatur in scriptis meis: Moriar, inquit. Ego nō tantū illi precabor mali, sed potius vt in eo moriatur vanitas, & viuat veritas. Tale est huius fabulæ proœmiū, cui pulchre quadrat epistola Luteri, tota vndiq; scatēs impotentibus ne dicam furiosis conuicijs, ac malitiosis mendacijs. Maledictus nō admodū offendor. Quid enim mirū si in me sic indulget stomacho, quum in reges & principes simili petulantia debacchetur quoties collibuit. Itaq; non regeram cōtumelias, sed pro mea qualicunq; portiuncula imitabor dominū ac præceptorē meum, q̄ quum audisset, Samaritanus, dæmoniacus, ac præsidio Beelzebub eijciens dæmonia, ad Samaritani cōuiciū obticuit. Ineptū est enim cuiquā obijcere patriam, quā nemo sibi deligit, aut aliud quod ab homine præstari nō potest: reliqua duo conuicia nō retorquet in maledicos, sed argumentis depellit, quoniam sic expediebat Euangelio. Ignorare, obliuisci, dormire, falli, labi, humanæ naturæ vitia sunt, in quibus quoniam nos nihil aliud q̄ homines esse meminimus, facile veniam petimusq; damusq; vicissim. Sed quod Martinus obijcit adeo non est humanum, vt sit plusquam dæmoniacum. Conatur enim hoc orbi persuadere, Brasium nō solum nihil credere de rebus diuinis, verū etiam illud iam olim dolis, insidijs,

D. ERAS. ROT. PURGATIO

totisq; viribus agere, vt vniuersam religionem Christianã labefactã tandẽ det precipitẽ, proq; hac paganisum in mundũ reuocet. Non vereor autem ne tam atrox & impotens conuicium, nihil enim aliud est, in me hæreat apud eos, qui vel legerunt meas lucubrations, vel domestica consuetudine propius inspexerũt mores & ingenium meum. Illis satisfaciendum est, qui quũ nec me norint, nec meos libros euoluerint, sic Lutero sunt addicti, vt oraculum existiment quicquid dixerit. Utinam in vita tam obtemperassem diuinis preceptis, q̃ de his quæ sunt fidei liberã & quietam habeo conscientiam apud deum. Quod ad mores attinet, quotidie cũ suspirijs ac dolore cordis interpello domini misericordiam, quem tamen non lim mihi vnquã fieri propitium, si diabolici factoris vnquã vel leuissima cogitatio pupugit animum meum, non dicã vt vniuersam Christi gloriam obscurarẽ, sed vt ipse à fide catholica resilerem. Atq; utinã huius corpusculi iactura queam hoc ecclesiæ dissidium cõsopire. Quã lubẽs & gaudẽs eam mortẽ susciperẽ. Interim admissorũ quidẽ veniã nocturnis diurnisq; precibus à domino postulo, fidem autẽ oro, non vt det, sed vt datã confirmet augeatq; . Hæc corã deo loquor ex animo, sumat extemplo de me pœnas si quid mentior. Cæterũ nunquã adducar, vt credã, Lutherum hoc de me suspicari, quod alijs persuadere conatur, sed impotẽs odium, regnandi libido, & instigantium faces huc hominem transuersum perpellunt. Id fiet perspicuum, si recitauero voces quasdam è quibus ille videri vult hanc de me persuasionem suscepisse.

Primum indignatur Catechismo meo, in quo quoniã cõmemoro varios veterũ hæreticorum

ADVERSVS EPIST. LVTERI.

eorum errores, causatur me nihil aliud agere, quā
 ut catechumenis fidei dogmata reddā suspecta,
 dum protinus in principio omissis solidis funda-
 mentis, tantum illis obijcio hæreses & scandala
 opinionū quibus ecclesia in initio vexata est, ut
 penè definiam nihil vnquā fuisse certi in religio-
 ne Christiana. Et addit, istis verò exēplis & pe-
 riculosīs quæstionibus animus imperitus statim
 in principio obrutus, quid aliud cogitabit aut fa-
 ciet, quā ut sese à religione Christiana tanquā peste
 vel clam surripiat, vel si ausus fuerit palam dete-
 stetur. Hunc quidē in modū orsus est ille. Princi-
 pio quæ sint illa solida fundamenta, quæ causator
 à me prætermittā, non satis intelligo. Ego statim
 ab initio talia iacio fundamenta, sic placuisse deo,
 ut mundū peccato Adæ & Eux ab originali sta-
 tu collapsū, per filium suum Iesum Christum
 misericorditer restitueret. Ad hanc autē gratiam
 oībus pariter accessum esse per synceram fidem
 in Christum. Porro fidem esse donum dei, quod
 nemo sibi dat, sed à deo petendū est. Fidei vero
 materiam facio scripturam Canonicā vtriusq; te-
 stamenti, cuius velut à deo profectæ autoritatem
 plurimis argumentis doceo multo certissimā esse
 atq; inuolabilē, exclusā mundi philosophia, &
 humanis rationibus atq; experimentis. Hæc ferè
 summa est primæ catecheseos, in qua nullū ver-
 bum ambiguum, sed cōstans & vniuersa asseuerā-
 tio, quæ quā sit perpetua toto libello, tamen vno
 in loco sic loquitur catechista. Cæterum hic vbi
 deus est omnia in omnibus, nullus esse potest er-
 ror, nulla nubes, nulla ambiguitas, ipse est initium,
 ipse progressus, ipse consummatio.

Obsecro te lector integræ mentis, an hæc nō
 sunt solida fidei Christianæ fundamenta, quibus

— D. ERAS. ROT. PURGATIO —

vsus est Paulus & oēs orthodoxi patres? Si Lu-
 terus habet solidiora, nullus obstat, quo minus
 proferat in vtilitatē ecclesiæ. Et haud scio an ædi-
 derit aliquod symbolū germanice, cuius rei pror-
 sus ignarus, simpliciter laudatissimi viri precie-
 bus hoc operæ sumpsit. In secunda catechesi reci-
 tatur symbolū, & ad maiorē rei perspicuitatem
 vniuersum in tres partes diuiditur, iuxta tres p-
 sonas diuinas, quarū obiter explicatur, & natu-
 ræ vnitas & proprietatū differentia. Mox secū-
 daria diuisione singuli articuli veluti breuib9 scho-
 lijs expediuntur, vt summa totius argumenti di-
 gesta & cognita, reliqua catechumenus & intel-
 ligat facilius, & meminerit fidelius. Dein locis
 cōstitutis per eadē vestigia recurrit oratio, ac de
 singulis fusi9 & accuratius disputat. Hoc docē-
 di genus velut ad profectū maxime accommo-
 dum præter Aristotelē, alij cōplures eruditi se-
 quuti sunt, nō ethnici modo, verū etiam inter or-
 thodoxos præcipui. Iam num quæso meum ex-
 emplum est in tradenda veritate meminisse opi-
 nionum quæ à veritate aberrarunt? & hæreseon
 quibus initio vexata fuit ecclesiæ? Vtrum hoc est
 veritatē obruere, an illustrare potius & cōfirma-
 re, & auditorū animos præmunire? Si hic pro-
 duxero Aristotelē, cui hoc perpetuum est, varias
 opiniones proponere ac refellere, aut Quintilianū
 num, qui vehementer ad eloquentiam cōducere
 putat, vt præceptor in oratorū scriptis, non tan-
 tum ostendat quæ recte dicta sunt, verum etiam
 quæ perperam: clamabit ethnicos, ethnicos. Sed
 quid dicet de sacris ecclesiæ doctoribus, quorum
 nullus nō idem facit, siue priscos inspicias, siue re-
 centiores. Num D. Augustinus Catechumenos
 erudiēs, silet de varijs hæreticorū blasphemijs?

An non

ADVERSVS EPIST. LVII.

An non idem facit beatus Thomas Aquinas, & Ioanes Gerson in suis symbolis? Quod si periculum est, ne quis resiliat à religione Christiana, si cognitum fuerit ecclesiam varijs hereticorum erroribus fuisse vexatam, perniciosam operam sumpserunt, apud Græcos sanctus Epiphanius & Philaster, apud Latinos Augustinus catalogū omnium hæreseon orbi proponentes. Quanquā quis est omnino seu veterum seu recentium doctorū, cuius libri non vndiq; scateant hereseon & hereticorum mentione? Dico Athanasium, Basilium Chrysostrum, Cyrillum, Ioannem Damascenum, & ex Latinis Cyprianum, Ambrosiū, Hieronymum, Augustinum. Ab horum libris essent submouendi iuuenes, ne offensi resiliant à religione Christiana tanquā à peste. Atqui sanctissimi simul & eruditissimi viri iudicarunt hoc ad Christi ecclesieq; gloriam ac stabilitatē in primis pertinere, si mūdus sciret inter quos turbines ac procellas huc vsq; constiterit inuicta veritas, nimirū protectore Christo. Verum facio rudē catechumenū ista proponentem. Scilicet fingo personas, quo disputatio sit dilucidior, ac res velut oculis subiiciatur. Nec hoc meum exemplum est. Fecit idem beatus Athanasius, Cyrillus, Hieronymus & Augustinus. Quanquā hoc opus non tam scripsi catechumenis quā catechistis. Etenim si scripsissem Idiotis, Germanice scripsissem non latine. Nunc enim nulli sunt rudes catechumeni, si modo parētes, susceptores, ac pastores suo fungantur officio. Proponuntur aliquot scrupuli, qui rudem auditorem mouere poterant. Proferuntur sectarum deliramenta, sed à catechista non indiligenter submouentur, verisq; ac validis argumentis reijciuntur, nec id frigide aut verbis ambiguis

D. ERAS. ROT. PURGATIO

biguis, ut quisquam merito dolū suspicari queat, sed verbis dilucidis, viuidoq; spiritu, quem agnoscas non ē naribus, sed ē corde proficisci. Proinde manifestæ vanitatis est, quod assumit Luterus, me omisisse solida fundamenta, quum exordiar ā solidissimis Christiane doctrinę fundamentis. Falsum, aut si mauult, hyperbolicum est & illud, quod ait me tantum catechumenis obijcere hereses et scandalosas opiniones, quum hæc obiter tantum admisceam. Falsissimum autem, quod addit, me propemodum definire, nihil vnquam fuisse in religione Christiana certi. Imò hoc constanter & studiose ago toto dialogo, ut persuadeam Christianam philosophiam, vnam ac solam esse, quæ sit inuiolatę certitudinis.

Hoc fundamento non ē ruderibus, sed ē meris mendacijs congesto, maledicentię structuram imponit, idq; suo more. Solet enim subinde in his veluti locis amœnioribus pascere animum suū, nec interim animaduertit quicquid conuictorum in me congerit, in probatissimos ecclesię doctores recidere. Et hoc callidum, inquit, consiliū nō putat ab vlllo homine posse intelligi, quasi nō habeamus in scripturis eiusmodi laruarum diabolę infinita exempla. En Apostolicam eloquentiam. Magis erat mirandum istam diabolicam suspiciōnem cuiquam hominī venisse in mentem. Atq; huc profertur serpens ē genesi, qui Euam primū in dubitationē flexit, mox precipitauit in exitū. Quomodo vocauit in dubiū? Percōtando: Quare deus precepit vobis ne vesceremini ex quouis ligno paradisi? Quod si serpenti imitatur, quisq; percontatur, ad larvas diabolę pertinent omnes ecclesię doctores, tum prisca, tū neoterici, adhuc omnes theologorum scholæ in quibus non solū
propo

ADVERSUS EPIST. LVII.

proponuntur quæstiones de negotio fidei, verum etiam argumentis quæ fieri potest validissimis impugnantur Christianæ religionis dogmata. Nec ab illis diatribis arcentur rudes. Circumstant qui volunt. Dicit non rem, sed animum me distinguere à cæteris doctoribus. Illi querunt, ut veritatem non labefactent, sed stabiliant, aduersus impiorum insultus. Quid Erasmus? Irrepat serpentina calliditate, tentans simplicium animos, ut in paganismum præcipitet. Hoc animo si fuisset, nihil prius fecissem, quàm ut in sectarum consortium me conijcerem. Ad perdendum enim religionem Christianam, nulla res accommodatior quàm hæc sectarum licentia, quæ sibi permittunt quoties libuit, sua nouare dogmata, quando id faciunt impune. Sed vnde liquet me hoc animo proponere quæstionem, ut auditoris vocem in dubium? An quia serpentis exemplo, nego verum esse quod in symbolo tradidit ecclesia, quemadmodum ille dixit: Non moriemini, Quod si catechista ad propositam quæstionem non ambigue non frigide, sed exerte constanter, & asseueranter respondet, quod est doctrinæ catholicæ, vtrius sum similior, serpenti an probatissimis ecclesiæ doctoribus? Quid diceret, si induissem diabolum cum homine disputantem, quemadmodum ipse fecit in sua missa angulari, cui tam valida tribuit argumenta ut fateatur à se non potuisse refelli. Sed nihil retorqueo, quum iure possim omnia, ac perinde quasi iam persuaserit me nihil de symboli articulis credere, festiuum intertextuit dictum, nisi Erasmus & hanc quoque fabulam esse putet, ne qua sermonis pars vacaret morsu.

Sed quæ tandem sunt istæ serpentinæ quæstiones in Catechismo meo? Quæ, inquit, tot sectæ & errores

D. ERAS. ROT. PURGATIO

errores in hac vna veritatis, vt creditur, religio-
ne fuerunt? Quur tam diuersa symbola? Has que-
stiones ex se fingit Luterus autoritate qua fungi-
tur. Nihil enim tale querit catechumenus, sed ca-
techista facit, quod ab omnibus ecclesiæ doctóri-
bus & factum est olim, & hodie fit, proponit
inflexibilem fidei regulā, at obiter ostēdit, quot
modis ab hac deriuarint, philosophorum & hæ-
reticorum ingenia. Sed ita ostendit, vt detestetur
Festiuum vero, quod de suo addit, vt creditur,
quasi dubitem an vera sit hæc fidei regula. Hoc
scilicet non est artificium serpentis, sed sancti spi-
ritus oraculū, qui per os Martini loquitur. Eius-
dem synceritatis est, quod has questiones ea spe-
cie confingit, quasi catechumenus miretur eam
religionem posse veram esse, in qua tot fuerint er-
rores, & de qua tam varia extent symbola. Nus-
quā ita loquor in religione Christiana fuisse hæ-
reses, sed eam aīo varijs philosophorum errori-
bus fuisse exercitā, sed hæctenus perstitisse in sua
inuincibili synceritate. Hoc ipsum Augustinus
cum cæteris orthodoxis commemorat ad probā-
dum solam fidei veritatem diuinitus datam, esse
inexpugnabilem. Et Erasmus idem commemo-
rans, vniuersam ecclesię doctrinam vocat in du-
bium, & persuadere nititur eam nihil aliud esse
quā fabulā. Si periculū est scire, multa esse symbola
quur præter symbolum Apostolorum, in tēplis
publice recitantur & canuntur symbola Athana-
sij & Nicenū? Quur inter opera beati Hierony-
mi tot feruntur symbola diuersis titulis? Si dixis-
sem symbola inter se pugnare præsertim que no-
bis synodorum autoritate tradita sunt, causari po-
terat vtcunq; me infirmis aliquem iniecisse scrup-
ulum. Nunc quum ostendam, in breuissimo il-
lo sym

ADVERSUS EPIST. LVTERI.

Io symbolo quod Apostolorum dicitur, nihil deesse, nec in alijs quicquam redundare, sed quod in illo strictim est comprehensum, in his fusius expressusq; declarari, idq; factum esse aduersus hæreses subinde pullulâtes: obsecro quid noui feci? An non omnes qui tractarunt hoc argumentum conferunt symbola cum symbolis, indicâtes quæ sint in alijs dicta expressius? Vt laudatissimum docendi genus est, ex collatione locorum diuine scripturæ sensum rimari, ita laudâdi sunt, qui primi symboli breuiloquentiam aliorum symbolorum collatione explanant.

Sed profertur alia horribilis quæstio, quæ in symbolo Apostolorum pater appelletur deus, filius dominus, spiritus, sanctus. Addit epiphonema tragicum. Quis rogo sollicitat his quæstionibus rudes animas, quas erudiendas suscepit, nisi ipse diabolus? Sentit opinor de eo diabolo qui olim tam validis machinis impetijt animum ipsius de missa. Verum non cogitat quod catechista prius catechumenum diligenter edocuerit, patrem, filium & spiritum esse vnum deum, nec vllam in natura esse differentiam, vt quæ prorsus vna sit atq; eadem numero in tribus personis. Admonuit & illud, in prisco symbolo non repeti, credo in spiritum sanctum, quo magis dei nomẽ ex æquo pertineat ad omnes personas, vt ita pronunciemus, Credo in deum, atq; hic respiratiuncula interposita, sequatur, patrem omnipotentem, & in Iesum, & in spiritum sanctum. Itaq; subiecta personarũ distinctio velut explicat nomẽ dei, quod oēs personas cõplectitur. Catechumenus igitur edoctus de mysterio trinitatis, tantum querit de consuetudine scripturarũ, propter eos, qui sermonis distinctiõnẽ, quã indicarã forte

D. ERAS. ROT. PURGATIO

non reciperent. Proinde ne qui coniunctim legē dum putant, Credo in deum patrem, cum Iudæis & Arianis suspicarentur dei nomen in solum patrem competere, submoueo scrupulum ostensa scripturarum cōsuetudine: de qua post incidet dicendi locus. An sic docet diabolus? Et an rudis est, qui totum sacræ triadis mysterium edocuitus est, & credidit?

Verum in crudescit tragœdia. Quis inquit, aude sit sic loqui de symbolo fidei: habes huius salutiferę fabulę, protasin, epitalin & catastrophen, nisi ipsum os & organum satanę. Vt hic nihil crepat nisi satanas, diabolos, laruas, lamias, megras aliasq; voces plusquã tragicas. Fortassis ex abundantia cordis os loquitur, certe hæc esse solent vêturę insanę prælagia. Quum symboli personas exposuisset catechista, patrem, conditorem, filiū redemptorem, spiritum sanctum conciliatorem, & ecclesiam mysticum Christi corpus, dein ordine initium, progressum & consummationem ecclesię demonstrasset, addit, habes huius salutiferę fabulę protasin, epitalin & catastrophen, habes actus oēs et scenas, cœlestis illius choragi ineffabili dispēfatione digestas. Quę verba Luterus truncati retulit, & in his q̄ retulit aliqd addēs, aliqd detrahēs, aliqd immutās. Addidit enī eccum stomacho videlicet, detraxit pronomen huius, quo videar de quauis fabula loqui, & pro salutiferę posuit, salubris. At qui quum summā redemptionis exposuissē, ideo addidi huius, ne de quauis fabula posset intelligi, addidi salutiferę ne quis imaginaretur esse aliquid simile poetarū fabulis. Deniq; ne obscurum esset, meum sermonem esse metaphoricum, adieci, habes actus omnes &c. Quę verba Luterus suo prætermisit artificio.

ADVERSVS EPIST. LVTERI.

ficio. Sed offendunt prophane voces ad res diuinas accommodatae. Quasi similibus tropis non scauteant & diuinorum voluminum, & orthodoxorum literarum. Deus comparatur sceneratori, Christi posterior aduentus comparatur furi nocturno, Euangelij præcones comparantur infideli dispensatori. Ineffabilis copula diuinæ naturæ cum humana in Christo, item Christi cum ecclesia comparatur connubio sponsi & sponsæ. Æternæ vitæ præmiū appellatur brabeū, quod verbū ē circo translātū est, appellatur stipendium, quæ vox castrensis est. Paulus luctā cū carne pugilum verbis exprimit. Studium perfectæ pietatis confert in stadio currentibus. Sed quid est tam prophænum, vnde Paulus non mutuetur voces translaticias, quo significantius exprimat quod sentit, à certaminibus publicis, à theatris, à militia, à triumphis ethnicorū, & ego dicor os satanæ quod vnā metaphoram, quæ videbatur apposituissima ad exprimendū quod sentiebā, accommodarim ad rom sacram. Fabula Græcis *δρῶμα* dicitur argumētū cōstitās ex varijs psonis, quarū vnæquæq; suis fungitur partib. tota actione sic ordine digesta, vt à satis tranquillo exordio incrudescat, ac tandē in lectū finē exeat. Patrē tacite metaphora similem chorago facit, qui totius dispensationis est autor. Filius assumpta carnis infirmitate diuinam naturam dissimulans venit quodam modo personatus, absit inuidia dicto. Spiritus sanctus moderatur ecclesiam, donec in resurrectione iustorum deus omnem lachrymam abstergat ab oculis sanctorum. Homo bene conditus, veluti protasis est, crux epitalis, resurrectio catastrophe. Dicit, ista non intelligunt Idiotæ. Nec idiotis scripsi, quod tota species argumenti satis declarat, nec
ista

D. ERAS. ROT. PURGATIO

ista quisquam posset germanice aut gallice verte-
 re. Verum anceps est verbum fabula. Est si nihil
 addas. Significat enim interdum fictam narratio-
 nem, interdum veram ac familiarem, veluti cū di-
 cimus literatas fabulas, nonnunquā vt ante dixi ar-
 gumentum constās diuersarum actione persona-
 rum. Ceterum hoc à me curatum est, ne cui pos-
 sit esse ambiguum. At est verbum prophanum.
 Prophanus verbū est *πυκτεύω*, quo tamen Pau-
 lus rem non prophanam expressit. Nonne audie-
 mus in laudem virginis matris cani publicitus
 in templis: Ante thorum huius virginis frequen-
 tate nobis dulcia cantica dramatis. Et tamen idē
 vocabulum dramatis legimus in vestibulis fabu-
 larum Aristophanis, quæ non prophanæ modo
 sunt, verum etiā magna ex parte obscenæ. An
 ideo nullum est offendiculum quia Græcam vo-
 cem, drama pauciores intelligunt quā latinam, fa-
 bula? Adde quod hic nullæ voces adduntur, quæ
 vel submoueant ambiguitatem, vel aperiant me-
 taphorā, quod vtrūq; à me factum est diligēter.

Hic transilio conuiciorum viridarium, in quo
 suauiter pascit animum illum nulla maledicentia
 saturabilem. Obijcitur alius locus ex argumento
 in paraphrasim epistolæ ad Romanos, vbi, quæ
 admodum ait, Paulū sic laudo & extollo, vt nul-
 la rhetorica simplex & imprudens lector queat
 potentius auocari & retundi à legendo & discē-
 do Paulo, adeo confusum, impeditum, pugnātē
 sibi, varium, horridū pingit, vt eam epistolā cre-
 dere cogat esse alicuius hominis furiosi, tantum
 abest vt utilis esse videatur. Sic ille. Quæ quū scri-
 bit, videtur sibi mire *δ'εινός*. Verū hæc *δ'εινωσις*,
 sobrijs videtur esse mera insania. Ipse vocabit hy-
 perbolas, sed hæc hyperbolæ mera sunt menda-
 cia.

ADVERSVS EPIST. LVTERI.

cia. Siquidem in eo argumento, quum multa differuissim de utilitate eius epistolæ, cui non sine causa principem locum dedit ecclesiæ consensus, ostendo & difficultatem, partim vt excitē lectoris attentionem, partim vt declarem mihi in hoc argumento, quod fortassis operę leuioris videtur, haud mediocriter sudatum esse. Difficultatis autem tres adfero causas, quarū prima est dictionis incommoditas ob hyperbata, anātapodota, & hebraismum. Secunda est rerum quas tractat sublimitas, quę vix vllis verbis humanis possunt explicari. Tertia, est crebra personarum mutatio, quod Apostolus inter disserēdum nunc hos nūc illos respicit, & ipse docendi gratia varias personas in se recipit. Neq; quicquam hic dico quod non ex priscis hauserim doctoribus præsertim Origene. Verum in meo sermone nusquā est ille, confusus, impeditus, pugnans secum, varius & horridus, & furioso similis, sed ista verborū portenta nobis gignit Luteri generosus stomachus. Quem hoc vrit, quod aulus sim difficultatis meminisse, quum ipsius dogma sit in scriptura nihil esse difficultatis, sed omnia exposita atq; obuia, tātum si quis norit grammaticam, nec careat sensu cōmuni. Atqui par erat vt hic mihi se præberet æquiorē, qui hoc argumentum scripsit, priusquam ipse sua mundo prodidisset oracula. Si erravi, simpliciter erravi, sequutus magni nominis autores, Origenem quem illic cito nominatum, Hieronymum, qui præfans in epistolam ad Ephesios testatur eam magnis difficultatibus ac profundis quęstionibus inuolutam esse. Quāobrem & an vt deterreat à legendo & imò vt acuat lectoris intentionem, suumq; commendet studiū.

D. ERAS. ROT. PURGATIO

Sed quis est aut fuit vnquam, qui scripsit in epi-
stolas Pauli, quin subinde luctetur in locorū diffi-
cultatibus? Verum vt omnes isti fuerint talpæ,
certe meus error veniam merebatur, cui præbuit
ansam ille diuinitus afflatus Apostolorum prin-
ceps Petrus, qui fatetur à Paulo quædam scripta
difficilia intellectu. Vtri potius habenda fides,
Petro qui profitetur difficultatem, an Martino q
negat quicquam esse obscuritatis?

Pergit ille, & inter ceteros inquit, morsus
planè Sycophanticos illud non potuit saluo ieco-
re retinere, quod Petrus Christum appellet virū,
deum taceat. Quid est an Sycophantæ sunt et Pau-
lum mordent qui fatentur in scriptis illius esse
quædam difficilia? Papæ quæm multos habeo hu-
tus consortes criminis, & in his Apostolum Pe-
trum. Quin ipse potius mea verba profert sycop-
hantice, quasi Petrus nusquam Christum appel-
larit deum: hoc est nusquam sic prædicarit, vt ex
eius verbis intelligatur Christi diuinitas. Laudo
illic, Pauli œconomiam, quod vt prudens myste-
riorum dispensator non vbiuis promat quælibet,
sed apud perfectos loquatur sapientiam in occul-
to, apud alios nihil norit nisi Iesum Christum, et
hunc crucifixum, infirmos alat lacte, adultos soli-
do cibo, moxq; subiicio. Hoc cōsilio Petrus apo-
stolus apud rudem concionem verba factururus
de Christo, virum eum nominat, deū tacet. Quū
aio, hoc consilio, declaro similem Petri prudenti-
am, quum aio, apud rudem concionem, signifi-
co illum non tacuisse apud initiatos Christianæ
fidei mysterijs. Vnicus autem in actis locus est,
in quo Petrus Christum appellat virum. Aliquā-
to post recurrentes ad hanc calumniam, sic incan-
descit,

ADVERSUS EPIST. LVTERI.

descit, vt pronuntiet Erasmmum damnandum hæ
 resecos, quod scripserit, Petrus appellat virum, de
 tum tacet. Damnentur igitur mecum tot egregia
 ecclesię lumina, qui & hunc locum & alios ali
 quot diligenter annotarunt in diuinis libris, quo
 rum est diuus Chrysostrmus in Actorum cap. 2
 Nec id tacuit Beda Ambrosium vt apparet se
 quutus, cuius hæc sunt verba in glossa ordinariat
 Nec tamen autoritate prius eum filium dei no
 minat, sed virum probatum a deo, virum iustum
 virum a mortuis suscitatum. Subindicat simile
 esse exordium, Petri Apostoli Christum annun
 ciantis in domo Cornelij Centurionis Actorū
 cap. 10. Rursum in caput eiusdem operis. 17. anno
 tat quod Paulus apud Athenien. Christum ma
 gis hominem quam deum nuncupat. Chrysosto
 mus & illud annotat, quod non exprimit myste
 rium diuinę naturę, sed tantum in genere deum
 appellet, de filio dei & spiritu sancto nulla mētio
 Quir maluit Petrus prima illa concione Chri
 stum nominare virum q̄ deum? Ne Iudæi qui
 patrem tantum nouerant, de filio & spiritu san
 cto nihil audierant, quiq; per legem erant edocēti
 vnicum esse deum, resiliērent, si audirent hominē
 dici deum, præsertim mortuum, crucifixum et se
 pultum, sed maluit illos ex ipsis factis paulatim
 in eam ducere cogitationem, vt sentirēt in eo ho
 mine fuisse quiddam maius homine. Gentes au
 tem quoniam credebant plures esse deos, confir
 mari potuissent in suo errore si rudibus ac non
 dum mysterij capacib. Paulus prædicasset Chri
 stum deum. Hæc quum a probatissimis ec
 clesię doctoribus diligenter annotentur, idq;
 in laudem apostolorum, quorum os & linguam

D. ERAS. ROT. PURGATIO

moderabatur spiritus sanctus, unde ego subito
 sum Arianus, qui idem annoto quod illi: Sed of-
 fendunt inquit, hæc verba Christianas aures, ut
 posita sunt. Petrus Christum virum appellat, de
 um tacet. Verum sic à Lutero posita sunt non à
 me. Addit, præsertim in autore suspecto. Hic vix
 risum teneo. Martinus tot iudicijs condemnatus
 tot libellis profissus, tot ictus fulminib⁹ me vo-
 cat autorem suspectum. At quibus fui suspectus?
 Aliquot monachis, qui Luterum non habent sus-
 pectum, sed iudicant hæresarcham omnium qui
 ab orbe condito fuerunt pestilentissimum. Hos
 nunc Christianos appellat, & horum autoritate
 me premit. Quid autem illi sua calumnia sunt as-
 sequuti, nisi quod se doctis ac bonis omnib⁹ pro-
 pinarunt deridendos. Porro quod addit, hæc ver-
 ba ut sonant, & ut posita sunt, Arianis fortiter si-
 gnificare, mihi non placere, Christum deum dici
 sed melius eū appellare virū, si de suis verbis lo-
 quit, quid ea sonēt quidue significēt, ipse viderit.
 Si de meis ut à me posita sunt, luculentū ac forte
 mendaciū est. Omitto cetera cōiūcia, q̄ magis re-
 cidunt in sacros ecclesię doctiores, q̄ in me. Libē-
 tius ad saniera respondeo. Poterant inquit, hæc
 verba omitti, aut religiosius proponi. Alterum
 ex his haud dubie facturus eram, si vel leuiter su-
 spicatus fuisset exorturos, qui ad hanc festucā
 impingerent. A Iudeis nihil metuebam. Ariano-
 rum hæresim sic radicatus existimabam extinctā,
 ut nulla occasione posset repullulascere. Postre-
 mo hoc ipsum quod admoneo veterum exem-
 pla sequutus, videbatur ad excludendam Ariano-
 rum hæresim valere. Siquidem quum adhuc illa
 pestis lauiret in ecclesia, ob id orthodoxi toties
admo

ADVERSUS EPIST. LUTERI.

admovent Christum in scripturis raro dici deū,
 vt hanc ansam Arianorum fautoribus eriperent.
 At reddunt causas, quorū supprimatur dei cogno-
 men: Ego idem non facio, verum, in Luteri ver-
 bis, in meis facio. Relegat locum qui velit, & ita
 esse comperiet. Sed hanc causam quam à proba-
 tissimis ecclesię doctoribus didici Martinus à me
 fictam confingit. Nec sufficit inquit, fingere, qđ
 propter vulgus Petrus Christū appellauerit vī-
 rum. Rursus deprauat mea verba. Hodie apud
 vulgus Christianorū Christus exerte vocatur
 deus & homo, sed illic vnicum locum indico in
 actis Apostolorum, in quo Petrus rudī promissu-
 cuq; multitudini Christum annunciat. Qui vī-
 rum inquit, nominat, deum non tacuit, nisi quod
 non posuit eo loco istas quatuor literas d. e. u. m.
 Id quoniam putat argute dictum repetit, atq; in
 extremo Mihi inquit, Christum Petrus non ta-
 cuit deum, cuius amore tā multa patitur vir apo-
 stolicus, atq; has etiam (opinor) scribit calūnias.
 Sed quid opus istis de verbis cauillationibus?
 Quum ita loquor, vīrum nominat, deum tacet,
 quid aliud intelligit sobrius lector, q̄ vīri cogno-
 men exprimit, dei cognomen non exprimit. Sic
 & Christus deum tacuit, & Messiam ad tēpus
 p̄dicari vetuit. Nusquam enim Christus sese de-
 um nominat. Et hoc erat ad persuadendum effi-
 caciū, vt factis potius quā v̄sūpatione nomi-
 nis sese declararet deum. Quod si deum nō tacet
 quisquis ea tradit de Christo, quę declarāt in ho-
 mine latere deum, nusquam dixi sic taceri deum:
 sed illas quatuor literas quas irridet Martinus, ad
 tempus suppressas indico. Et erat ad certam per-
 suasionem efficax ratio, vt prius hominem discer-

D. ERAS. ROT. PURGATIO

remus, ac deinde per gradus deduceremur in cognitionem naturę diuinę. Hanc persuadendę viam ipse dominus nobis ostēdit, Apostoli sunt imitari, doctores ecclesię collaudarunt. Vbi vero seuerę exigo istas quatuor literas D. E. V. M? An ille exigit, qui aduersus Arianos admonet in Apostolorum literis Christum frequentius appellari dominum, quā deum, & causam quę id fiat indicat, ingenue testificans & domini nomen competere in patrem, & dei nomen in filium, quum vterq; idem sit deus ac dominus. Hoc quum toties admoncant veteres, pietatis laudē auferunt, Erasmus interprete Lutero insidias struit imperitis & suspectam reddit Christianam religionem. Demiror si Martinus febricitauit quum hæc deliramenta inauspicatis illineret chartis.

Intenditur paroxysmus & in odium mei laudatur Pius Carpenſis. Atqui quum locum illum monachi quidam Hispanienses truncatim nec intellectum obieciſſent, turpiter errantes, ad eundem lapidem impegit Pius, qui mea non legerat, sed è schedis per conductos aliquot iuvenes annotatis struxit suas calumnias. Et nunc ad eundem lapidem impingit Martinus. Ostendo enim illic, priscos fuisse religiosiores ac timidioreſ in loquendo de rebus diuinis quā nos sumus, quum eas animo vitæq; religiosius venerarentur, quā nos facimus. Huic sententię subijctio exemplum, Audemus inquam spiritum sanctum appellare deum, quod veteres ausi non sunt, sed iidem non veremur illum subinde nostris sceleribus ex animi nostri templo deturbare, perinde quasi crederemus spiritum sane

ADVERSVS EPIST. LVTERI.

sanctum nihil aliud esse quam inane nomen &c. Non damno quod nos audemus spiritum sanctum appellare deum, sed quod cum cognitione ac profitendi fiducia non simul accreuerit pietas vitæ. Et hic est locus quem si quis legat, obseruari iubet diabolum incarnatum. Ceterum ne lectorem morer superuacaneis, legat eum locum quo monachorum Hispaniensium & Pij calumnias de triade refello, & fatebitur Luterum, non dicam diabolum incarnatum, furientium istæ voces sunt, sed hominem odio limphatum.

Pergit nihilo minus inquit valde serio confitetur triadem, & nihil minus fecisse videri vult, quam negasse trinitatem diuinitatis. Quid ais hominum petulantissime, an Erasmus vsquam negauit trinitatem diuinitatis, quam plus sexcentis locis in meis scriptis profiteor ac tueor: Recitabo, licet nausæ plena, quæ sequuntur, vt lector perspiciat hominem mentis non sobriè loqui. Nisi quod inquit curiositatem recentiorum (quam postea pro diligentia commode interpretari exiget) narrat multa ex scripturis accepisse, & ausos esse quæ veteres non essent ausi, quasi hominum autoritate nitatur religio Christiana (hoc enim intendit persuadere) hoc est aliud nihil, quam pro fabulis haberi vniuersas religiones. Sic ille *ωραφρονία*. In præfatione in Hilarium exactiorè in scripturis diligentiam, voco curiositatem, sed addo piam. Sic habet locus: Etiam si post orthodoxorū pia curiositas idoneis argumētis cōperit è sacris literis, in spiritum sanctū cōpetere, quicquid filio tribuebatur, excepta personarū proprietate. Ac paulo post. Quod nobis in quæ è diuinis

D. ERAS. ROT. PURGATIO

Literis, patrum orthodoxorum tradidit autoritas
An absurde loquitur, qui piam orthodoxorū cu-
riositatem, interpretatur exactiorem diligentiam?
Quid quod pro idoneis argumentis comperit:
iste deprauat, accepisse & ausos esse. Mox è suis
deprauatis, pronunciat mihi hoc esse studio, vt
persuadeam religionem Christianam niti autori-
tate hominum, quod nihil aliud sit quàm hoc age-
re, vt vniuersæ religiones pro fabulis habeantur
Quas vniuersas religiones appellet nescio, nisi
forte sentit de lege Mosaiica & Euangelio. Equi-
dem hæcenus arbitratus sum vnicam esse religi-
onem. An qui habent sensus exercitatos quod
ex sacris literis colligunt docentq; imperitiores,
nihil aliud est quàm fabula? Sed Martinus nihil
admittit nisi nudam & meram scripturam. Sed
vnde nobis tam multa eruit è scripturis, quæ tot
seculis ignorauit ecclesia, quum scriptura semper
fuerit eadem? An negabit illos Papiam loquor,
Ignatium, Ireneum, Origenem & horum simi-
les è scripturis parum attente consideratis aut ig-
norasse quædam quæ nos scimus, aut errores ali-
quos hausisse, quos nos improbamus, aut dubi-
tatione de quibusdam, de quibus nunc dubitare phas-
non est? Quot seculis ecclesia præsertim Græco-
rum professa est spiritum sanctum à patre proce-
dere, nec causa est addere filium? At nos libere
profitemur, spiritum ab vtroq; prodire, nec ta-
men patrem & filium hic esse duo præcipua sed
vnicum. Prisci credebant duplicem esse re-
surrectionem, animarum & corporum. Nos
credimus animas simul vt emicuerint è corpo-
ribus, aut esse in gloria, aut esse in cruciatu.
Huius generis alia sunt innumera, quod om-
nes

ADVERSVS EPIST. LVTERI.

nes Theologorum scholæ fatentur. Quibus autem debemus quod pro certis habere coeperit ecclesia, de quibus prius ambigebatur? an non viris ingenio felicioribus præditis, & in scrutandis scripturæ arcanis diligentioribus. An ob id protinus vniuersæ religiones habentur pro fabulis? Cui non oboriatur vomitus ad ista tam delirata? Cum absente loquitur, ait minus, cum ebrius qui litigat. Sed longe perniciosior est philautiæ & odij temulentia quàm vini. Neque quicquam ad ista furiosa responderem ira me deus iuuet, nisi me moueret infirmorum scandalum.

Pius Carpenfis, quum Luterum tot locis insultat hæreseos & appellat insanum, nihil est. At idem quum ex verbis truncatim ac perperam ad ipsum delatis, atque ob id non intellectis me insultat erroris Ariani, recte iudicat, ac vir est sanus & acutus. Nec tantum clamo calumnia, calumnia, sycophanta sycophanta, sed crassis & euidenter argumentis retundo calumnias. Inauditam superbiam appellat, quod atrocem ac manifestariam calumniam à me depulerim. nec habeo omnes pro stipitibus ac truncis, sed truncis omnibus præfero homines furiose calumniolos. Ego, inquit, Erasmo non credam etiam si apertis verbis confiteatur Christum esse deum, sed dicam illud Chryssippi sophisma: Si mentiris, etiã quod verum dicis, mentiris. Si Chryssippus tale sophisma proposuit, profecto nõ erat sobrius & egebat elleboro. Martinus fortasse somniat de syllogismo, quem Græci *ἑρμηνεύω* appellat. Cretenses semper mendaces, dixit Epimenides Cretensis &c. Ac perinde loquitur Martinus, quasi hæcenus nusquam in libris meis Christum

D. ERAS. ROT. PURGATIO.

aut spiritū sanctū appellari deum, quū oēs meę lucubratiōes hoc dilucide, exerte, ac viuide profiteantur. An ideo toties hæc inculco, vt fallā vn̄uersos mentiens vera dicēdo ac Dauid̄ referens ē comœdia. Ipsa febris nō posset loqui febrilius.

Et quia desinere nescit, vbi semel cœpit, arrodit illud verbū audemus, q̄ eo sim vsus in bonā partē, quū hoc toues legat apud Paulū, pro fiducia. Velut Rom. x. Esaias autē audeat & dicit. Itē Ephesos. vs. vt in ipso audeā prout oportet me loqui. Deniq; tot seculis in mis̄a canit ecclesia coram populo, & pro populo: Diuina institutione formati audemus dicere, Pater noster &c. Proinde audendi verbum nō torquet Erasimus, sed Luterus nihil non torquet ad calumniam.

Nondū se remittit paroxysmus. Manifestū inquit, mendaciū est, veteres non ausos esse spiritū sanctū appellare deum, nisi veteres pro sua pulchra figura intelligat Democritū aut Epicurum, aut deū intelligat materialiter, id est, istas quatuor literas, D. E. V. M. Cōcinne verò hic meminit Democriti & Epicuri, quū agat de diuinitate spiritus sancti. Si Martinus fateatur fuisse priscos aliquos, q̄ has quatuor literas religioso quodam tremore nō audebāt tribuere spiritui sancto, mecum facit. Neq; enim ego aliud dixi, q̄ priscos aliquos tā fuisse religiosos in pronūciando de rebus diuinis, vt à vocabulis abstinerēt, quæ nō expresse haberētur in sacris voluminibus, donec ecclesie autoritas ē diuinis literis persuaderet piū esse sermonē. Quod si cōtendit hoc esse falsum, aperiat nobis causam, quorū in vetusto symbolo, qđ in mis̄a canitur, filius appelletur deus de deo, deus verus de deo vero. Spiritui multa tribuantur ex quibus euidenter colligas illius diuinitatē, dei
cogno

ADVERSUS EPIST. LVTERI.

cognomen aperte nō tribuatur. Aut expediat nō bis, quare beatus Hilarius in tot voluminibus in quibus tractat de trinitate, quum tot locis asserat Christo dei vocabulū, tot locis religiose profiteatur, quid credat de spiritu sancto, nusquā aperte tribuat illi cognomen dei, hoc est, illas quatuor literas, in quas ludit Martinus. Quid in causa? An parum magnifice sentiebat de spiritu sancto? Nō arbitror. Sed religione quadā expectabat euidentem ecclesiæ autoritatē, quibus verbis de spiritu profiteri oporteret. Olim enim qui nō audebant Christū appellare verū deum, n̄dem multo minus audebant tribuere spiritui sancto.

Hic nobis proferē homusios et ingenitus. Ab homusij verbo nō Ariani tantū, sed & orthodoxi qdā putabāt abstīnēdū, nec aliā ob causam, nisi q̄ ea vox, hoc est quatuor illæ syllabæ, in sacris l̄ris nusq̄ inuenirent, atq; adeo ne in priūcorū q̄ dē literis, quū tñ de eadē patris ac filij natura catholicè sentirēt. Sed horij religiosus metus cessit autoritati synodorū: attñ post q̄s ausus est, p̄ficere sp̄m sanctū patri homusio esse, quū pariter eadē sit triū natura? Equidē nihil aliud arbitror in causa fuisse, nisi religiosum metū loquēdi de reb⁹ diuinis. Neq; enī filius magis est ομουςιος patri, q̄ sp̄s sc̄tus vtriq;. Ariani religiosi videri poterāt, nisi de re dissensissent à catholicis. ΑΥΕΥΚΤΟΣ semp̄ ambiguū & insidiosum verbū merito fuit suspectū, tandē & reiectū. Quis enī nūc in nascibi lis cognomē ceu propriū tribuit p̄ri? Si ΑΥΕΥΚΤΟΣ sonat idē quod non natus, nec spiritus nasci, sed procedit. Si ΑΥΕΥΚΤΟΣ dicitur qui nunquā ccepit esse, nomen est oibus personis ex æquo cōmune. Omitto quod hic Arianos patres meos appellet, quasi tam suis cōtumeliosis deliramentis docuerit
me sen

D. ERAS. ROT. PURGATIO.

me sentire cum Arianis. Cuius sanitaris & illud est, quod ait me hoc malitiosa versutia significare nimis nihili esse, nisi quod istæ quatuor literæ, D. E. V. S., non ponuntur omni loco ubi ego possem exigere, arbitror Orestem olim dixisse saniora etiã extra lucida intervalla.

Verum ne persequar omnia, perinde quasi iam liquido docuerit me profusum Arianum esse, nec admissurum ut Christus dicatur verus deus, nisi hæc duæ voces, verus deus exprimantur in sacris literis, nec villo pacto passurum ut spiritus sanctus dicatur deus, nisi his quatuor literis appellatur in scriptura Canonica, fictitijs comparationibus rem expolire conatur. Sic posset, inquit, diabolus ad Christum ipsum dicere, etiamsi vera dicas, tamen quia nõ dicis talibus verbis qualibus ego velim, nihil dicis. Velim autem nullis verbis dici, Sicut Marcolphus suspendi voluit ab arbore a se electi, nullam tamen voluit eligere. Hoc genus facetijs tuetur gloriam Christi, qui solus nouit de rebus fidei verbis proprijs loqui. Num hæc tã delira videntur esse mentis sobriæ? Mirum vero quod libenter inducat personam diaboli. Et tamen profiteretur se super his plura dicturum, si dominus otium & spatium vitæ dederit. Statuit enim post se relinquere testimonium de Erasmo fidele & certum, cuius hoc specimen & gustum esse voluit. Horrendum profecto iudicium hominis, quod se profiteretur & angelos & mundum iudicare. At si suum testimonium velit habere pondus, præbendum est veratrum, ut saniora scribat quàm hæc sunt. Quid quod interim Lutherus sui videtur oblitus, ipsius enim dogma est, nihil asserendum, quod non sit expressum in Canonis

ADVERSUS EPIST. LUTERI.

nonicis literis. Nam ipse fateer me in multis aequiescere iudicio ecclesie. Hic igitur pugnat cum suo ipsius dogmate.

Poterat hic desinere, sed ingreditur campum declamandi aduersus voces ambiguas, quas putat fugiendas non tanquam scopulum, ut ille dicebat, sed quod est *τεροικατερον*, tanquam diabolum. Quali sacri libri, cumque his orthodoxorum monumenta non sint plena verbis ambiguis. Quod si ambiguum est, quicquid translaticium est, nulla sunt humana verba, quibus proprie loquamur de rebus diuinis. Non iam loquor de typis quibus omnia tribuuntur deo, dum dicitur leo, lapis, agnus, vitis etc. sed quum illi tribuitur odium, amor, ira, furor, poenitentia, misericordia.

Verum illud horribilis est blasphemie, quod in epistola quadam ut ait, appello coitum dei cum virgine. Non indicat quae sit epistola, quum innu meras emiserim, tamen illud ausim deierare, ea verba nusquam esse in epistolis meis, nec vsquam in scriptis meis: aut si sunt, multo aliter posita, quam refert Luterus. Quid enim ille citat bona fide, posteaquam semel induxit animum calumniari? Hic miris modis exaggerat coitum esse verbum abominandae obscenitatis. Stuprum significat coitum illicitum, & tamen est verbum verecundum, quemadmodum & incestus. Cognoscere mulierem verecunde dicitur, futuere (sit honos auribus) obscene dicitur: ita cacare verbum est inuerecundum, exonerare alium verecundum, quum metere non sit obscenum. Quum igitur non omnis vox, quae rem turpem declarat sit obscena, ut incestus, nec quae significat rem aut actionem, quae licet reuera turpis non sit, tamen pudore

D. ERAS. ROT. PURGATIO

pudore quodam humano tegenda est, superest, ut usus hominum distinguat verbum obscenū à verecundo: veluti si quis apud Brabantos lingua vulgata nuptias dicat aut amari, obscene loqueretur. At usus popularis varius est, cuius tamen fateor habendam rationem ei qui loquitur populo. At qui scribit eruditis, non tenetur hac superstitione, cui phas est, quibuslibet vti verbis quæ repetiuntur vel in scripturis Canonicis, vel in probatis & castis autoribus, modo sint accommodata ad exprimendum quod intelligi volumus. Alioqui vulua apud multos ineptos est verbum obscenū, & tamen hoc auditur in templis, nec Diuus Ambrosius his verbis loqui veritus est de CHRISTO & matre eius. Hic est qui solus aperuit matris sue vuluam ut immaculatus exiret. Nec eruditos hodie terret ineptorū consuetudo quo minus huiusmodi verbis vtantur. Coeundi autem verbum non est proprium ad congressum maris & sceminæ, sed verecundiæ causa huc translatum est, quemadmodum congressi & conuenire, quo Matthæus vtitur *συνηλθῆναι*. Concubitus propius exprimit carnalem copulam maris & sceminæ, & tamen hoc verbo vtitur ecclesia catholica recitans Paulum loquentem de Isaac & Rebecca, Ex vno concubitu habens. Duplici autem nomine verecundius est nomen coitus, tum quia verecunde translatum. Nam interdum translata proprijs sunt obsceniora: tum quia frequentissime in casto usus usurpatum. Veluti quum dicimus. Male facta gratia nequicquam coit. Item prima coitio acerrima est, & coita fœdera. Cōcubitus autem tantū ad declarandū cōgressum maris & sceminæ

ADVERSUS EPIST. LUTERI.

nã usurpatur. οὐκ εἶναι & οὐνοσία. talia nomina
 sunt apud Græcos, qualia apud Latinos sunt coi-
 re & coitus. Sed apud eosdem βίβησι & οἰσέσι
 eiusmodi sunt, cuiusmodi apud nos, quod coa-
 cius & inustus nemino, futuere. Ab his que per
 se obscœna sunt, in totum est abstinendum, nec
 talia reperiuntur in sacris literis. Huius generis
 nec coitus est nec concubitus, quæ frequenter ob-
 via sunt & in diuinis & in sanctoꝝ patrum vo-
 luminibus. De concubitu viderint alij, certe tali-
 bus verbis quale est coitus & coire, puto phas-
 esse per metaphoram abuti. Si quis ad hunc lo-
 quatur modũ, inter Mariam & Ioseph nunquã
 intercessisse coitum, opinor verecunde loquutu-
 rum. Atqui verbũ per se obscœnum, etiam in re-
 mouendo obscœnum est. Quod si coire verbũ
 esset tam obscœnum, q̃ hic vult videri Luterus,
 non toties repeteretur in veteris testamenti vo-
 luminibus. Et si quod verbum sit prophanium,
 aut minus verecundum, id solet alijs verbis ad-
 iectis mitigari: quod quum à me nusquam non
 fiat, tamen iste rixator dissimulat, & tantum tria
 illa verba, quæ iam ipsius sunt non mea, repetit,
 inculcat, & exaggerat, deus coit cum virgine.
 Atq; hoc fundamento tacto, expatiatur in male-
 dicentia campum: Sic deum coisse cum virgine,
 quemadmodum cum Semele Iuppiter, aut cum
 Rheâ Mars concubuit, sermo est plane impius
 & blasphemus. Verũ hic Luteri est, nõ Erasmi.
 Et si illi tam esset cordi sermonis castitas de re-
 bus mysticis, nunquã ea verba per vllam occasi-
 onem pronũciasset. Mirum est autẽ eum nõ ad-
 didisse de incubonibus, qui dicunt inire fœminas
 Pie ac verecunde dictũ est, ab orthodoxis: deum
 patrem

D. ERAS. ROT. PURGATIO

patrem denuo filium suum genuisse ex Maria uirgine, quam ut sponsam deus adamauit, inter deum & uirginē internuncium ac ueluti paranympum fuisse Gabrielem Angelum, qui uirginis assensum exciperet, sine quo non est legitimum coniugium: quo excepto uirtus altissimi, uelut arcano complexu uirginem obumbrarit, ac per spiritum sanctum, qui seminis uice fuerit, celesti partu grauidam fecerit, qui utriusq; parentis naturam referret, diuinam patris, humanam matris. Hæc inquam non solum pie dicuntur de incarnatione Christi, uerū etiam cōsentanea sunt, ijs quæ commemorat beatus Lucas. Nunc Lutero homini Christiano omnia sunt obscœna, sponsus, sponsa, pronubus, semen, actus. Sed quibus uerbis Paulus de Christo & ecclesia loquens libentius utitur, q̄ sponsi & sponsæ? Et Ioannes Baptista: Qui habet inquit sponsam, sponsus est. Atq; ipse etiam dominus: Non possunt filij sponsi seiuare &c. Nec uerent̄ pij doctores, nuptias in quibus dominus aquam uertit in uinum, de Christo & ecclesia interpretari. Iam si Græci Gabrielem uerecunde & pie uocant paranympum, quor ego uideor obscœnus, qui eum appello latine pronubum? Quin & sponsaliorum meminit Græcus quidam, cuius uerba recitatur in catena aurea. An pronubus quoq; uerbū obscœnum est? An nō Ioannes Damascenus cuius uerba referuntur in sententijs Theologicis lib. 3. distinctione. 3. docet spiritum sanctum superuenisse in uirginem, qui eam sacri conceptus cōporem redderet. An nō idem explanatius dicit Ambrosius: Nō enim inquit, uirilīs coltus uulua uirginalis secreta reserauit, sed immaculatum semē in uirgine

ADVERSVS EPIST. LVTERI.

inviolabili vtero spiritus sanctus infudit. An nō ex hymno Prudentiano caste canit chorus Ecclesiasticus: Non ex virili semine, sed mystico spiramine & c. Quid quod Thomas Aquinas enarrās epistolæ ad Rom. cap. 5. loquitur hunc in modū: In generatione, inquit, Christi fuit corpulenta substantia quā traxit de virgine, loco autē rationis seminalis fuit virtus actiua spiritus sancti. Possem ex autoribus innumera huius generis exempla colligere. Hi omnes christiane loquuti sunt, solus Erasmus Epicurus loquitur blasphemias, non ferendas, quia scripsit in incarnatione Christi fuisse quoddam mysticum cōiugium & sacrum complexum inter deum patrem & virginem, quem iste deprauat in fabulosum ac adulterinum cōcubitum Iouis & Semeles, Martis & Rheæ. Fatetur me Christiane interpretari quod scripsi, sed inquit, quur non est locutus ad formā Christianam? Imo quur ipse mea dicta deprauat in formam obscenam? Interdū aperte mentiēs. Quod genus illud de quo mox dicemus, Me scripsisse Ioannem Euangelistā crepare meros mundos. Offendit, inquit, nos Christianos. Ac toties hic audimus: nos Christianos, quasi Erasmus cū suis sit Epicurus Ethnicus. Putat ignoscendum si quod verbum per imprudētiam exciderit, sed diuinitatem quandā sibi vindicans, iudicat de animo meo fortiter & confidenter. Sciebam Christianas Luteri aures offendendas, & ob hoc ipsum hoc ita scripsi vt offenderem? Vno in loco paraphraseos in Lucam vnionem diuinæ naturæ cum humana in vnam personā Iesu Christi, voco coitum, quod duæ naturæ coierint in vnā hypostasin, Græci vocant ἕνωσις, quoniam autem

D. ERAS. ROT. PURGATIO

vnio nec satis latina vox est in eo quidem sensu,
 & si esset, tamen anceps est, quod margaritas ap-
 pellemus vniones, magis arrisit coitus vocabu-
 lum, quod tamen ipsum mitigo quum addo san-
 ctus. Locus sic habet: Sanctus hic diuinæ natu-
 ræ cum humana coitus, non violabit pudicitiam
 tuam sed consecrabit. Mox veteres orthodoxos
 sequutus, explano similitudinem coniugij mysti-
 ci inter deum patrem & virginem, his verbis:
 Decreuit pater cœlestis nouo modo rursus filium
 suum ex te gignere. Nec erit opus ad diuinum
 conceptum vllō viri mortalis semine, sed spiri-
 tus sanctus cœlitus illabatur in te, inq; tuo vtero
 velut in officina cœlesti sacri fœtus opificiū per-
 aget: ac pro mariti corporali complexu, obum-
 brabit tibi altissimus, sic immensam virtutem su-
 am ad humanæ naturæ modū attemperās, vt cō-
 gressum sustinere possit. Vbi libido intercedit in
 coitu, ibi quod nascitur immundum nascetur, &
 peccato obnoxium. Cæterū quod ex te nascitur,
 quoniam ex sanctissimo cōplexu nascetur altissi-
 mi, quoniam ex opificio sancti spiritus qui sancti-
 ficat omnia, quoniam ex purissima virgine, quā
 vnā in hoc deus elegit immunē ab omni labe vi-
 tiorum, mox sanctū erit vt conceptū fuerit, &c.
 In hoc vbi sermone habetur quod obiicit Marti-
 nus, deus coijt cum virgine?

Iam nouus orbis *νομοδότης* præscribit, no-
 bis leges, verbum ambiguum nō secus ac diabo-
 lum & mortem esse vitandum, & si quod excide-
 rit in peiorem partē accipiendum esse. Hoc edi-
 ctum si recipimus, quum sanctus Gregorius di-
 cit: Omnis Christi actio nostra est instructio, in-
 terpretari debemus Christum exercuisse histrio-
 nicam

ADVERSUS EPIST. LVTERI.

nicam, quod actio sit histrionū, & histionē Latī
 ni actorem appellent. Et quoties in arcanis līte-
 ris legimus amicam, interpretabimur de mere-
 trice: quoties amatorem, de eo qui meretricio tē-
 neretur amore. Quoties autē in Canticō Salomo-
 nis audimus amicę nomen? Et Proverbiorum. 7
 Prudentiam vocat amicā. Item Sapien. 8. Ama-
 tor factus sum formę illius, in peiorem partē in-
 terpretabimur. Quoties osculum legimus, inter-
 pretabimur de suauīs amatorijs. Sed desino per-
 sequi, quę sunt innumerabilia. Magnifice profl-
 tetur se, si detur locus ambiguus, omnia posse in
 bonam partem interpretari quęcunq; vnquam
 omnes hæretici dixerunt, denique quicquid ipse
 diabolus dixit, aut dicere & facere possit in æter-
 num. His tragicis hyperbolis delectatur Euan-
 gelicus doctor, quę profecto magnam dementię
 speciem habent. Quanquā hac saltem in re satis
 illi credimus, etiam si nulla sint ambigua, modo
 liceat ipsi, truncati referre, quęq; in suo loco bene
 dicta sunt deprauare, & affingere quę voluerit.

Tandem ad calūnię partes allegantur & Cæ-
 sarū Ethnicorū leges, quę iubēt ambigue dictū
 aduersus eum interpretari, q̄ obscure dicit, quod
 clarius dicere poterat. Sentit opinor locū qui est
 in pandectis de verborū obligationibus, vbi ex
 Vlpiano referūtur hæc, In stipulationibus quum
 quæratur quid actū sit, verba cōtra stipulatōrē in-
 terpretanda sunt. Eum qui ita dicat, mihi decē &
 Titio decē, eadem decē, non alia decē dicere cre-
 dendū est. Quanquā hunc locū arbitror nō care-
 re mendo. In his enī verbis: Stipulor mihi decē,
 & Titio decē, nulla est ambiguitas, quin sentiat
 de his decem, Secus si his verbis esset stipulatus,

D. ERAS. ROT. PURGATIO

Mihi decem & Titio: aut mihi & Titio decem.
 Sed quin eadem opera Martinus citauit locū ex
 eodem Vlpiano Titulo de Iudicijs: Si quis inten-
 tione ambigua vel oratione vsus sit, id quod vti-
 lius ei est, accipiendum est. Præterea illum ex eo-
 dem Vlpiano, prætorias stipulationes legem ac-
 cipere ex mente prætoris. Rursus illum, qui cō-
 cedit priuilegia largienti, vt si quæ in scripto in-
 sint ambigua, ipse interpretetur. Quin & illud
 tradit Vlpianus, si quis in nomine serui quem sti-
 pularetur dari, errauisset, modo de corpore con-
 staret, valere stipulationem. Hæc atq; multa
 dissimulat quæ sunt in principum legibus, & vni-
 cum modo dictum nobis obijcit, de priuatis cō-
 tractibus, in quibus non iniquum est, eum qui in
 suo ipsius negotio sic loquitur, vt quid sentiat in-
 certum sit, aliquo damno mulctari. Quid hoc
 ad illum, qui docendi studio in publicum emitit
 volumina? An huic hanc legem præscribet, vt
 si quod verbum ambiguum exciderit, continuo
 Babylon & Chaos commisceat sacra prophana
 que omnia, & illud verbum quàm possumus in
 pessimam partem interpretemur, damnâtes om-
 nia quæ sexcentis alijs locis eadem de re dilucide
 & expedite scripsit? Quanto dignius est æqui-
 tate Christiana, vt quemadmodum in scripturis
 diuinis, si quid ambigue obscureve dictum oc-
 currat, ex aliorum collatione locorum explica-
 mus, ita in libris tractantium sacram scripturam
 si quid occurrerit ambigui sensus, vel ipsi in me-
 liorem partem interpretemur, vel alijs ex locis
 scripti sensum eruamus. Quid porro si Luteri
 legem quam in nos statuît, in ipsum retorquea-
 mus? Ne vener aliunde quod obijciam, quid
 sentit

ADVERSVS EPIST. LVTERI:

senti quū semel atq; iterū in hac epistola dicit,
me abhorrere ab omnibus religionibus præfer-
tim Christiana? An non hoc obscure dictum
est, an non scandalose? Quid enim aliud intel-
ligat Lector, quām Erasmus exemplo Luciani
damnare religionem Lacedæmoniorum, Scy-
tharum, Thracum, Atheniensium, &c. & vnā
ex harum numero esse religionem Christianam,
quum non sit nisi vna religio, quæ verum veri
Dei cultum docet.

Verum quum hic tam multa deblateret, ne
dicam scurreret, de rege amphibolo, de regi-
na amphibologia, nullum adhuc locum è meis
scriptis produxit, vel obscurum vel ambiguum
Sit ambigue dictum: Non audemus spiritum san-
ctum appellare deum: cæterum in mea præfatio-
ne non est ambigue dictum: quod enim sequitur
declarat audemus verbum esse fiduciæ, non teme-
ritatis: & si esset temeritatis, non esset in profes-
sione, sed in eo quem profitemur ore deum, mo-
ribus impijs è suo templo deturbemus. Si stipu-
lator ille sic esset loquutus, stipulator Sticho decē
& Titio, & in eadē syngrapha adiecisset, vt sum-
ma viginti sextariorum inter eos æqualiter diuis-
datur, nullus causaretur esse ancipitem stipula-
tionem. Idem valeret, opinor, si ex alijs syngra-
phis constaret animus stipulatoris. At Luterus
tyrannus hyperbolus non vult mihi prodesse,
quod in eodem sermonis tenore declaro quid sen-
tiam, nec quod alijs ducentis locis mentem me-
am sese clarius explanē. Videatur hic sermo am-
biguus: Petrus CHRISTVM nominat vi-
rum, deum tacet, verum hoc Luteri dictum est,
non meum. At qui videt me laudare Pauli pru-

D. ERAS. ROT. PURGATIO

dentiam, qui firmis & infirmis, pro suo cuiq; ca-
 ptu dispensare norit mysteria doctrinæ Euange-
 licæ, & q̄ eadē prudētia Petrum indico in Actis
 Christū apud multitudinem, nondum eius my-
 sterij capacem, appellasse virum, nō deum, huic
 non potest esse obscurū quid sentiam. Quanquā
 autem mihi persuasum est, coitum nō esse verbū
 per se obscenum, quo toties vtuntur diuinæ lite-
 ræ, nollem tamen sic loqui de deo & sacratissima
 virgine, quemadmodū fingit Luterus, deus pa-
 ter coijt cū virgine. Sed si quis in explicanda si-
 militudine, dicat ibi fuisse quasi mysticū quendā
 coitum dei cum virgine, malitiōsæ mentis est, sta-
 tim interpretari deum sic coijse cū virgine, quē
 admodum Iuppiter adulterino concubitu com-
 pressit Semelen, aut Mars Rheam. In tali sermo-
 ne nulla est ambiguitas: & si qua esset, ipsa per-
 sonarum dignitas submouet omnem sinistram sū-
 spicionem. Verum de his mox.

Superest vnus locus omnium atrocissimus,
 sed idem omnium mendacissimus. In appendice
 quadam, quā extempore adieci Nouo testamen-
 to, quum forte vacaret vna atq; altera pagina,
 ait me proposuisse quæstionem, quare Christus
 de cœlis descenderit, tantus magister, quum mul-
 ta sint etiā apud Ethnicos similia, forte etiā per-
 fectiora. Protinus mihi vide lector, quanta ho-
 minis in proponendo vanitas & impudentia.
 De doctrina CHRISTI loquens, quæro qd
 illa habeat nouum aut eximium vltra veteris tes-
 tamenti volumina, quum vix quicquam sit pro-
 ditum Euangelicis literis, quod non multis ante
 seculis proditū sit in lege & prophetis. Atque
 hic syncerissimus doctor, qui non loquitur nisi
 mera

ADVERSVS EPIST. LVTERI:

mera oracula, ita deprauat sermonē meum, quā
 si doctrinam Euangelicam contulerim cum scrip-
 ptis Ethnicorum. Nec hoc contentus, de suo spi-
 ritu addit, tantus magister, vt sermo fastidium et
 ironiam sapiat. Atqui hic Luteri stomachus est,
 non meus: nihil enim tale est in ea appendice.
 Ne his quidem contentus, de suo addit, forte etiā
 am perfectiora, quum ibi CHRISTI philo-
 sophiam prorsus non conferam cum Ethnicorū
 sapientia, tantum obiter addo in philosophorū
 literis inueniri quasdam scintillas Euangelicæ ve-
 ritatis. Quid expectas ab eo synceri, qui statim
 in proponendo tot contexit mendacia, atq; obi-
 ter conuicium furiosum intertexuit: puto enim
 inquit, eum hoc credere Erasimicissime, significās
 me ne hoc quidem credere CHRISTVM
 assumpsisse carnem. Verum quid? Num impie
 quæritur an Christus docuerit aliquid vltra le-
 gem & prophetas, sed quemadmodū nihil ges-
 sit in terris, quod non fuerit typis legis adumbra-
 tum, ac prophetarum oraculis prædictum, ita ni-
 hil docuerit, quod in veteris testamēti libris nō
 esset traditum, licet minus euidenter. An non
 hoc, quod hic inquirendum propono, quæritur
 à Christianissimis doctoribus atq; etiā in theo-
 logorum scholis disputatur? An non pie tractat
 Tertullianus omnia perfectionis Euangelicæ do-
 gmata, in prophetarum libris expressa esse? An
 non præter alios Eusebius in præparatione Euan-
 gelica laborat in hoc, vt ostendat in Ethnicorum
 libris plurima inueniri, quæ cum Canonicis lite-
 ris cōsentiant? Quid igitur hic est, quod obscuret
 gloriā Christi, aut illius doctrinā vocet in dubiū?
 Mea sententiā vehementer cōfirmat Christi do-

D. ERAS. ROT. PURGATIO

etrinam, quod cum prophetis consentiat & a natura sensu non abhorreat. Sic enim facilius & a Iudæis & a gentibus recipi poterat. Impudens itaque calumniæ est, quod ait me Christo nihil aliud tribuere, quam quod vnus de numero sanctorum, cæteris perfectius & absolutius ea præstaret, quæ illi præstiterant. Sed vnde hic repente sancti, quum in proponendo tantum nominarit Ethnicos? An cum his sanctis confero Christum? Christus, inquit, descendit de cælis, vt redimeret genus humanum a peccato & morte. An hoc negauit Erasmus? Sed hic de nouitate doctrinæ tantum proposui quæstionem. Et verum est Christum & ob hanc causam missum in terras, vt nos plenius doceret voluntatem patris, & exemplum virtutis omnibus vndique numeris absolutum traderet. Non illic agebatur de toto Christo cum prophetis conferendo, sed tantum de doctrina, & exemplo vitæ. Quis autem hoc proposuerim, significat quæstionis exitus, videlicet vt ardentiore studio doctrinam Euangelicam amplecteremur. Fortasse volebat Christum in hoc præferri sanctis, quod deus esset & homo, quod morte sua redemit humanum genus. Hoc quancumque illic non agebatur, tamen obiter a me prædicatur, velut in limine quæstionis, quum aio: Nullum autem mysterium magis ad nos pertinet quam ineffabile consilium, quo deus per filium suum restituit humanum genus &c. Quum appello dei filium, nonne deum profiteor? quum aio, restituit humanum genus, nonne profiteor redemptorem? Ac paulo post, quum aio, vt ipse dei filius factus homo doctrina suam viam salutis nobis ostenderet, an non profiteor deum & hominem, declarans me de doctrina & vitæ

ADVERSVS EPIST. LV T:

vitæ exemplis hic querere, quid in his habuerit præ cæteris eximium: nec id aliam ob causam propono, nisi vt doceam illum etiam iuxta naturam humanam multis modis omnibus sanctis superiorem, & adeo superiorem vt nulla sit collatio. Deinde quum addo: Quanquam hoc ipsum virtutis, quod emicuit in sanctis Christi munus est, an non illi tribuo, quod dignum est illius sublimitate? Hæc sic habere comperiet, quisquis eam appendicem legere nõ grauabitur. Quid igitur mentis habuit, qui perinde quasi re pulchre cõprobrata, debacchatur tota pagina, sic exordiēs: Hic miser iste, nouator omnium, sic enim dominum gloriæ pungit, Christus, amisit gloriã redemptoris &c. Appello Christum innouatorem omnium subindicans & in illius vita doctrinaq; oportere esse aliquid nouum atq; eximium. An hoc est pun gere dominum gloriæ? Pungit igitur seipsum, quum in Apocalypsi dicit: Ecce ego noua facio omnia. Pungit eum Paulus quum ait: omnes in Christo esse nouam creaturam, quomodo porrò amisit gloriã redemptoris, quum illic dicam restituisse mundum, & si hoc non dixissem, de doctrina, non de morte differens, an ideo amisisset gloriã redemptoris? Quam vero nouit Martinus religiose loqui de rebus diuinis, qui hic Christum miserum vocat. Scio Ironiam esse, sed ille figuras reijcit, et quanquam me facit Epicurum, non auderem eiusmodi verbis in Christum ludere. Hic scilicet est locus, qui primum alienauit Martini animum ab Erasmo. Quanto Erasmus humanior, qui nunquam alienauit animum à Martino. Hinc primum suspicari cœpit me esse Democritum & Epicurum, & versutum irrisorem

D. ERAS. ROT. PURGATIO

Christi, quum tota hæc appendix spiret Christi gloriã. Similis absurditatis ac dementię sunt quæ persequitur, de odio meo in Christum, de Coëpiscureis meis, de figuratis & insidiosis verbis, quibus furiosissime debacchor in Christianos, de bilingui & odibili dicendi genere, de funditus tollenda religione Christiana. reliqua piget recensere. Dicas morbum loqui non hominem. Gaudeo extare lucubrationes meas, quæ vt confido, lectori fidẽ faciẽt, me tantũ abesse ab hoc affectu, quem mihi impingit Martinus, q̃ ipse abest à sobria mente, Christianaq; modestia.

Iam illi displicet & Methodus mea cum suis circulis, quam vt ego non affecto videri admodũ doctam, ita falsissimum est, quod ait Luterus, illam nihil aliud esse, q̃ irrisionem Christi & omnium ab eo gestorum: nec aliud ex ea lectorem haurire posse, quã fastidium & odium discendæ tam confusæ & perplexæ, & fortasse fabulosæ religionis. Atqui si methodus illa passim inculcetur Luteri dogmata, papæ, q̃ esset erudita, q̃ Christiana. Neq; vero mirum Lutero videri ibi irrisum Christum, quum illi videatur pupugisse dominum gloriæ, qui illum appellat innouatorẽ omnium. Quod illi scriptura tribuit ad summã laudem, hoc Luterus interpretatur ad ignominiam, nimirum καὶ εἰς τὸ γινώσκουσιν, vt vult haberi, quũ interim deliret in manifestis.

Nondum finis. Quis inquit, tam fastidiose et odiose non dicam hostiliter loqui ausit de Ioanne Apostolo & Euangelista, qui post Christũ summę autoritatis apud Christianos est, meros creaturã mũdos, nisi qui eum virum putet esse aliquẽ bardum ac bucconem &c. Nec indicat locum

ADVERSVS EPIST. LVII:

vbi hoc legatur in scriptis meis, et ausim meo pe-
 riculo deierare nusquam esse. Neque enim con-
 iectare possum quo sensu verba illa à me dici po-
 tuerint. Meros crepat mundos. Suspicio tamen
 hoc mendacium illi è duobus locis conflatum esse,
 quemadmodum in somnis è diuersis imagini-
 bus temere vagantibus monstrosæ quædam vie-
 forum species conflantur. In argumento quodã
 asserens primam epistolam Ioanni vt germanã,
 ex ipso sermonis caractere, quod certis quibus-
 dam verbis subinde vtatur, mundus, lux, chari-
 ras &c. deinde quod ita contexat orationis mē-
 bra, vt ex eo quod proxime præcessit sumat alte-
 rius partis initium: Exemplum adfero: Nolite
 diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt,
 si quis diligit mundum &c. & addo. Quantum
 hic est mundorum. Hæ voces exciderant in pri-
 ma æditione, quibus quum nihil aliud sentirem,
 quàm crebro repeti nomen mundi, tamen admo-
 nitus ab amico, proxima statim æditione, muta-
 ui linguam, sententiã tenui, scripsicq; , quoties
 hic iteratur mundus. Hanc scripturam reperies
 lector in paraphraseon æditione Anni M. D.
 XXXIII. similiter posterioribus noui testa-
 menti æditionibus. Rursus in appendice, que
 adiecta est Paraphrasi in Euangelium Ioannis,
 hunc in modum de illo loquor: qui quemadmo-
 dum peculiarius adamatus fuit, ab illo, qui est
 amor æternus, ita nihil aliud loquitur, nihil aliud
 spirat, quàm meros amores &c. Ex his duo-
 bus locis suspicio Luterum parum memorem
 quid legisset, aut quid audisset confinxisse meros
 mundos crepat. Et tamen hoc mentis somnio de-
 lusus quàm procaçiter me conspuat, flagellat &
 lapidat,

D. ERAS. ROT. PURGATIO

lapidat, toties mihi in faciem ingerēs, meros crepat mundos. Atqui dum tam inclementer sæuit in meros mundos, qui nusquam sunt in scriptis meis, videbitur fortassis alicui non ita multum abesse ab imagine Aiæcis, seu iētis in porcos, quorum alium putabat esse Vlyssēm, alium Agamēnona. & vociferatur huius generis infinita esse in scriptis meis, imò me totum nihil aliud esse in Theologia, quum hoc ipsum, quod exempli loco profert, nusquam sit in scriptis meis, nec unquam fuerit in animo. Et hic exaggeratur Ioānis dignitas atq; autoritas, quem post Christum vult esse primam inter Christianos, quū soli Christo nota sit Apostolorum dignitas, autoritas par sit apostolorum omnium: & si quid interest, prima tribuitur Petro ordinis Apostolici principi, qui in Actis primus agit præconē Christi, cæteris Apostolis astantibus, proxima Mattheo et Paulo. Et hic appellor os & organum satanæ, etiam capite plectendus, si sanus iudicio & studio sic loquerer. At si lex Remia valeret, plectendus esset capite, qui falso capitale crimen intendit. Me liberat infania, cui multam habeo gratiam. Verū hæc quo magis attollit ac repetit, tanto magis se præbet ridiculum cum umbra pugnans.

Hæc sunt illa horribilia verba, obliqua, ambigua, insidiosa, obscœna, Saranica, quibus Erasmus omnium inscius stupidus atq; etiam vere delirus sed tamē mira calliditate iam pridem studet uniuersam Christianam religionē funditus subuertere. Ac mihi quod antehac audiui nunquam, etiam sectam adiungit, non sophistarum opinor, neq; Papistarum, neq; sacramentariorum, sed Epicureorum ac Democritorum, qui de rebus diuinis

ADVERSVS EPIST. LVTERI.

nis adeo nihil credunt, vt derideant omnia. Equidem facile crediderim sub nomine Christiano tales nonnullos latere, verum illud scdo, nullum esse qui hunc affectum è meis scriptis hauserit, & si quem huic impietati obnoxium nossem, nolim cum eo cibum capere, nisi magna esset spes resipiscentiæ. Contra sentio me natura propensum in eos, qui syncere diligunt dominum Iesum, ex animo dolens me non esse per omnia talium similem, quanquam huc omne studium meum intendo, vt meipso melior euadam. Et si quid mihi per imprudentiam in scriptis excidit, quod infirmo cuiquam possit esse offenculo, nõ magni negotij fuerit ea corrigere, quemadmodum multam iam mutauim, quibus pro mea simplicitate, nõ expectabam vt quisquam offenderetur. Mox vbi sensi, nõ sum grauatus amoliri scrupulum. Atq; vtinam Martinus aut tam facile posset, aut tam prompte vellet in suis libris ea corrigere, quæ tantis tumultibus miscent ecclesiam Christi. Facile reditur in gratiam, vbi de vocibus modo cõtrouersia est, de re conuenit. Nec inficior fuisse, qui ante ipsum quibusdam verbis meis offensi sunt, sed horum offensio, hinc fere nata est, quod Latine Græceq; nescirent. Quidam cœlibem dici putabant qui caste viueret. Sed edocti de vocis elegantia placati sunt. Quosdam offendit fabule nomen, sed edocti receperunt satisfactionem. Argumento est, quod hoc à Beda notatum censure facultatis prætermiserunt. At Martinus nullam recipit excusationem, sed bis damnandum putat, qui medetur offensis. Cæterum istum tot linguarum peritum offendi non oportuit. Illos excusat linguarũ & antiquitatis imperitia. Nec quisquam

D. ERAS. ROT. PURGATIO

quam tamen eorum hinc pronunciauit Erasmum
 ἄθεον, Epicurum, Democritum, os satanae, irriso
 rem & osorem Christi totiusq; religionis eius.
 Quorum prauiudicijs si me grauat, meminisse de
 bet, eos ipsos esse, qui Luterum pro haesiarcha
 pestilentissimo detestantur, nec alio nomine mi
 hi sunt iniquiores, quam quod aiunt multa esse in
 scriptis meis, quae prima specie Martini dogmati
 bus videantur affinia. Nunc isti in ceteris omni
 bus insaniunt, in hoc vno sapiunt, quod aliquot
 Erasmi verbis offenduntur. Et vide q̄ sibi non
 consentent hominum iudicia. Martinus clamat me
 nihil scire, nequaquam intelligere illa subtilia quae
 scribit in papistas, vix etiam haec crassa, neq; quic
 quam omnino docere. At hi mihi obijciunt q̄
 illa ipsa subtilia Luterus magna ex parte hause
 rit e meis libris. Fateor me quae scribo, pleraq;
 hausisse e libris veterum orthodoxorum. Cete
 rum si tollas e libris istius, hyperbolas, conuicia,
 facetias, tautologias, ectragodismos, alleueratio
 nes, adhuc quae illi conueniunt cum Ioanne Hus
 & Ioanne Vuicleuo alijsq; nonnullis, fortasse no
 multum restabit, quo veluti proprio gloriatur.
 His crassis meum ocium oblectare malo, quam
 istis subtilibus turbare totius ecclesiae tranquilli
 tatem, ac ciuitates cum ciuitatibus, plebem cum
 principibus, & episcopis, ipsos principes inter
 sese committere. Tametsi non sum vsque adeo
 plumbeus, vt non intelligam Martini paradoxa,
 quae nobis memoriter occinunt textrices & calce
 arij: de his loquor quae latine prodidit. Iam si ni
 hil esset in eius libris falsum aut erroneum, tamē
 ista tam effrenis in omnes maledicentia, inficit le
 ctorum animos, praesertim idiotarum, nec aliud
 gignit

ADVERSUS EPIST. LVTERI.

gignit quàm schismata. Vult me cogi in ordinē,
 vt de rebus factis ad præscriptam loquar regulā,
 sed vnde ipse nouum hoc docendi genus mutua-
 tus est? Num à Christo? Num ab Apostolis?
 num à probatis ecclesiæ doctoribus? Nequaquē.
 Vnde igitur? Hoc alijs iudicandum relinquo.
 Quid quod qui mordicus hærent illius dogmati-
 bus, improbant tamen has intemperias vel ob
 id quod obstant quo minus hæc fabula fortiatu-
 r foelicem exitum. Ego Epicurus, si incidissem in
 tempora apostolorum et audissem eos tanta tãq̃
 perpetua maledicentia prædicantes Euāgelium,
 vereor nec mansurus fuerim Epicurus. Atq̃ in-
 terim me regem facit, non ferendam tyrannidē
 exercentem in vniuersos homines, sed absq̃ sa-
 tellitio, quippe qui nec principem habeam sub
 cuius clypeo tutus latitem, in quoscunq̃ libeat
 veneno tincta tela dijaculans, nec ciuitatem, nec
 scholam, nec discipulos, qui pro me stringant ca-
 lamum. Quod si sibi bene conscius est, suocq̃ per-
 suasit animo, sanctū & piū esse quod docet, oportet
 tuit ad beati Pauli exēplū, q̃ vult Euāgelistā esse
 διδασκτικόν, non πλείκτικον aut λογομάχον, ad
 uigilare, ne quod offendiculum daret Euangelio
 quod cupit per vniuersum orbē propagari. Nūc
 non animaduertit, quot homines ab ipsius doctri-
 na resiliant, aut abstineant offensi perpetua conui-
 ciandi petulantia, præsertim si ad maledicendi ra-
 biem accedat effrons vanitas ac maliciosa de-
 prauatio.

Obicit mihi q̃ in hoc vt ait, laboriosissimo se-
 culo, rectius dixisset furiosissimo, Judam ac vt ip-
 sius verbo vtar, morioner. Meriam lusi tranquil-
 lo seculo, q̃ facile si ita videatur noxæ dedidero.

Collo

D. ERAS. ROT. PURGATIO

Colloquia me inuito, atq; etiam irato prodierunt
 Quibus adieci quedam in gratiam typographi,
 leui sane brachio, vt qui vno die interdum tria
 absoluerim colloquia. Quanquam non vbiq; io-
 cor in colloquijs, & si iocor, non iocor ociose. At
 Martinus in rebus etiam atrocissimis ludit ver-
 bis & figuris, velut oblectans animum suum,
 hoc genere deliciarum inexplebilem. Fateor me
 quodam genij affectu propensorem ad iocandū,
 tum in scriptis, tum in familiaribus colloquijs.
 Nec ea res mihi semper cedit feliciter, dum alio-
 rum animos ex ingenij mei simplicitate metior.
 Verum quādo nullus hominum vacet omni ne-
 uo, malo quibusdā videri ineptior, q̄ truculētus
 ῥῥῥῥῥ ac p̄cruſtes q̄spīā, vbiq; tragicū spirās
 Rhetorum est, primum docere argumentis, de-
 inde si res postulet sollicitare affectus. Atroces au-
 tem illos quos ῥῥῥῥῥ vocant, non temere. verum
 nusquam non esse δῆνὸρ, nusquam non intonare
 voces plusquam tragicas dementiæ verius est q̄
 eloquentiæ.

Querit vnde pullulent in ecclesia tot sectarū
 formæ, inter quas commemorat sacramentarios
 quasi ipse de sacramentis doceat eadem quæ tra-
 dit ecclesia catholica, commemorat Donatistas,
 Arianos, Anabaptistas, Epicuros & c. debbat
 addere Suermeros, Sabbatarios, circuncisos &
 veræ perfrictæ frontis homines. Exoritur enim
 qui scalpro perfricant frontem donec eliciant san-
 guinem, ac mox locum inungunt oleo, itaq; Chri-
 sto iniantur. Vnde hæc inquit zizania in agro
 domini? Vnde? Nisi ex quatuor ambiguis ver-
 bis Erasmi, quanquam ea re vera ambigua non
 sunt, quod admonuerit Apostolos non statim
 apud

ADVERSVS EPIST. LVTERI.

apud quosuis Christum appellasse deum, quod admonuerit Euangelicum sermonem tropis ac figuris obliquum esse, quod dixit Paulum omnibus omnia fieri, vt omnes lucrifaciat, eumq; chaameleoni compararit. Quod epistolā ad Romanos scripserit multis difficultatibus inuolutam esse, atque hic labyrinthorum meminerit: quod scripserit Ioannem Euangelistam meros crepare mundos, quum hæ voces ne in somnis quidē mihi in mentem venerint, quod de incarnatione domini loquens, a coniugio duxit similitudinē. Hinc nimirum tantus hæreseon prouentus. At qui isthuc hæctenus nullus obiecit Erasmo præter vnum Luterum. Sed nonnulli calumniati sunt, quod ipse Lutero seminaria præbuerim. Verum hos protinus clamabit impudenter mētiri, Erasmus non esse Luteranum, sed totū esse Erasmus. Vt istuc largiamur, propius tamen hoc mendacium accedit ad veri speciem, quā si quis dicat Anabaptistas, Donatistas, Arianos, & Epicuros hoc est paganos ē meis tribus ambiguis verbis repullulasse. Quod si est, demiror hominum ingratitude. Nullus horum ad hunc vsq; diē, aut salutauit me, aut gratias egit, quum innumeri sint discipuli a quibus Luterus audit venerandus pater, & Euangelicæ veritatis instaurator: Contra non pauci sint orthodoxi qui se profitentur mihi debere, quod Christum & nosse & amare cœperint

Censet meos libros ē scholis suorum eijciendos, quasi ego vnquam ambierim in istorū scholas recipi. Fortasse sentit scholas theologorū, ac nescio quid subodoratus videtur hoc futurum Me vero non fugit istuc iā olim agi clamoribus

D quorum

D. ERAS. ROT. PURGATIO

quorundam monachorum, sed hoc lemmate, vt
 negent Luteri doctrinam opprimi posse, nisi prius
 abolitio Erasmi Lucubrationibus. His opinio
 nor nunc applaudet & in horum sententiam pe
 dibus ac manibus ibit, odio mei: quod vtinam
 tantum valeat, vt cum Papa, papistis, Theologis
 ac monachis omnibus redeat in gratiam, Christi
 q; ecclesiam suæ reddat tranquillitati. Tanto or
 bis lucro, facile meorum librorum iacturam pen
 sauro, quando me ipsum nemo potest aut pote
 rit à Christo diuellere, nisi volens discessero. At
 posteaquam afflatus est prophético spiritu, diuina
 nat & illud, Festinare iudicium meum, ac breui
 fore, vt quasi forex memet meo ipsius iudicio
 prodam ac perdam. Sentit autem de paganis
 mo & odio Christianæ religionis, quod homo
 versutus hæcenus celarim, vt ipse putat, imò
 non putat, sed se putare fingit. Ego hæcenus
 de CHRISTO & religione Christiana ea
 sensi quæ digna sunt eo qui spem omnem fixit in
 CHRISTO, doq; operam, vt indies sententiã
 melius, certe vt magis amem. Quod si quid
 erro cum papistis, confido me fore in numero
 eorum, quorum errori, vt ait Luterus, deus mi
 sericorditer ignouit, eo quod seducti simpliciter
 errarunt. Mihi satis est si cum Hieronymo, Chry
 sostomo et Bernardo recipiar in diuinę misericor
 diæ gremium. Verum negat esse spem veniæ,
 posteaquã ab ipso prolata est lux veritatis. Qua
 si non & ante Luterum similia docuerint, Hus
 & Vuicleus. Quod si deus ipsum tam diu ver
 satum in tam profunda caligine tandem miseri
 corditer ad tam admirabile lumen euocauit, dece
 bat vt eadem lenitate vteretur in nos luteos ho
 mines

ADVERSVS EPIST. LVTERI.

mines adhuc in pristinae ecclesiae tenebris palpantes. Quanquam ut serio loquar, si de moribus & ceremonijs agitur, optarim multa esse correcta sed autoritate synodi: si de dogmatibus, possem & ego quibusdam accedere, si audirem publicam ecclesiae vocem. Meum animum nondum tranquillat asseuerationes Luteri, quantumlibet fortes, adeo inter legendum multa occurrunt quae possent asseuerationem infirmare. Qui agit contra conscientiam aedificat gehennam. In tanto orbis incendio, prospiciat sibi qui velit, mihi curae erit hanc animulam CHRISTO seruatori tradere. Quod si Martinus illud sibi proposuit, persuadere mundo Erasmus hoc agere callidis artibus & insidiosis cuniculis, ut omnes Christianos adducat in odium verae religionis, frustra nititur. Citius enim persuaserit omnibus, se aut odio Lymphati esse, aut mentis morbo teneri, aut a sinistro quopiam agitari genio. Illud potius persuadeat, quod verum esse Iudasco more deierat. Viuit inquit dominus, magnam ei faciunt iniuriam & defendendus est mihi contra hostes eius, qui eum Luteranum accusant, quantum sit me nimis certo ac fideli teste, nullo modo Luteranus, sed Erasmus tantum. Relinquendus est inquit papistis, qui tali Apostolo digni sunt. Quos appellet papistas nescio. Orthodoxis libenter adhaereo, siue ille me relinquat, siue non relinquat. Nec illud ingratum fuerit quod minatur, se contemptum Erasmus cum caeteris quibus non est dignatus respondere, perhenni bus tenebris ac perpetuae obliuioni traditurum. Cum quibus? Cum Eccio, cum Emsero, cum Ioanne Gocleo &c. qui forsitan, ut ait, inclaruis

D. ERAS. ROT. PURGATIO

sent, si eos fuisset dignatus responso. Poterat ad-
dere cum Iodoco Clithoueo, cum Iacobo Lato-
mo, cum Ioanne Phiscero episcopo Roffensi, alijs
q̄ multis, quorum nomina iam sepulta sunt, ac
letheis aquis consecrata. Quanquam me qui-
dem iam olim dignatus est hoc honore in Seruo
arbitrio. Dicit, non respondi sed pupugi tan-
tum leuiter, vt hominis oscitantiam excitarem.
Quum totus ille liber nihil aliud crepet, quàm
Erasmum Epicurum, Democritum, Scepticum
osorem CHRISTI, irrisorem Christianę pie-
tatis, corruptorem scripturarum, Spermologũ,
temulentum: pro his delicijs quoniam illi non
egi gratias, sed ausus sum quæ obiecit refellere,
subito factus sum vipera, & gigno viperaspides
Sed vter est vipera, qui talia afflat venena, an qui
repellit? qui infigit letales morsus, an qui mede-
tur? Quum autem sic esset debaccharus in proxi-
mum, tamen pupugit tantum. Ac post æditum
hoc opus conatus est scriptis ad me literis mihi
persuadere, se cãdido & amico esse in me animo,
sive crederem, sive non crederem. Si sic velli-
cat amicum dormitãtem, quas plagas infligeret,
si vellet hostem occidere? Sed hunc in modum
sibi blanditur *ἀντιόλαξ*, sibiq; persuadet, homi-
nes non intelligere fucum quo iactat se quibusdã
nolle respondere. Atqui si suæ confidit doctri-
næ, si dignam iudicat, quam omnes amplectan-
tur, expediebat vt quibusdam serio responderet,
non scommatibus & conuicijs, sed scripturis &
argumentis. Nunc volitant per orbem libri,
qui illi vt audio in os impingunt, loca non pauca
in quibus ipse secum pugnat, in quibus manife-
ste corruptit sacram scripturam, falsa interpretat

ADVERSVS EPIST. LVTERI:

one detorquēs ad sua dogmata, qui rationes illius
argumentis insolubilibus subuertunt, & putat
spectosam victoriam, quod non dignetur eos res
ponso. Atqui magis conueniebat atq; etiam ex
pediebat eos dignari responso, quā ludibrijs et
contumelijs incessere. An dicet, non est ocium?
Verum multum ocij sibi parasset, si prætermittis
conuicijs tantum scripturis egisset & necessarijs
argumentis. Quod si inuider illis nominis cla
ritatem, quid refert vtrū nobilitet eos argumen
tando an maledicendo? Nunc quum tantum ma
ledicit, & illis parit honestam famam apud plu
rimos, & gloriæ suæ non mediocrem inurit la
bem, præsertim apud cordatos & integros, qui
bus vbiq; placet moderatio synceritas ac ciuili
tas. Hoc dignius erat Euangelij præcone, qua
lis videri vult, quā his temporibus exulceratis
simis, animos hominum ad seditiones ac
bella concitare. Longe aliud sonat
tuba Euangelica, aliud con
cha Panis, aut cornu
Alectus. Sed
vixit
dñs, qui non
deseret in ipso spem
habentes,

PVRGATIONIS D. ERASMI
Roterodami aduersus Martini Lu
teri Epistolam
Finiſ,

L51950-L

ocn 1393434665

A N T V E R P I A E
Ex officina Ioannis Graphæi,
Anno a Christo nato
Millesimo
Quingentesimo trigesimo
quarto.

